

MAREK GRUBKA

Duszpasterstwo akademickie wobec rozwoju szkolnictwa wyższego w Polsce po przełomie 1989 roku

Dnia 7 października 2009 r. wszedł w życie nowy Statut Konferencji Episkopatu Polski¹. Prace nad nim trwały od 2005 r. Główne zmiany dotyczą powołania Rady Biskupów Diecezjalnych i nowych zasad, związanych z wydawaniem przez konferencję episkopatu deklaracji o charakterze doktrynalnym. Podkreślono również przysługujące prymasowi Polski honorowe pierwszeństwo wśród polskich biskupów². Na marginesie tej nowelizacji oraz dwudziestej rocznicy odzyskania przez Kościół w Polsce pełnej swobody wypełniania własnej misji ewangelizacyjnej pragnąłbym poddać analizie aktualną sytuację polskiego duszpasterstwa akademickiego. W wyniku wcześniejszych zmian w Statucie Konferencji Episkopatu Polski dokonanych w 1996 r., przestała istnieć działająca przez wiele lat Komisja Episkopatu Polski ds. Duszpasterstwa Akademickiego. Nadto w wyniku przeobrażeń społeczno-politycznych po przełomie 1989 r. nastąpił w Polsce gwałtowny wzrost liczby osób podejmujących studia wyższe, zarówno na istniejących dotąd uczelniach jak również nowopowstałych.

Wydaje się, że wspomniane fakty upoważniają do sformułowania kilku pytań, m.in.: Jaka jest obecnie kondycja duszpasterstwa akademickiego w Polsce? Jak wygląda obecność Kościoła w środowisku uniwersyteckim? Co się zmieniło w tym zakresie od roku 1989? W niniejszym opracowaniu pragnąłbym odpowiedzieć na te pytania, a także przedstawić w ramach podsumowania pewne sugestie i wnioski.

¹ Najnowszy statut Konferencji Episkopatu Polski jest już czwartym w okresie powojennym. Pierwszy uchwalono w 1969 r., zmieniono w 1987 r., a przedostatni obowiązywał od 1996 do 6 października 2009 r.

² Por. http://www.episkopat.pl/?a=kalendarium_show&typ=INFORMACJE&id=11502.

I. Szkolnictwo wyższe po roku 1989 – polski skok cywilizacyjny

Odzyskanie niepodległości w 1989 r. uruchomiło procesy społeczno-polityczne, które doprowadziły do szybkiego rozwoju gospodarczego. Pojawiły się nowe zjawiska, niespotykane w okresie realnego socjalizmu w Polsce w latach 1948–1989. Reformy wprowadzone przez rząd premiera Tadeusza Mazowieckiego spowodowały cały szereg procesów ekonomicznych i społecznych. Do takich należy zaliczyć również rozwój szkół wyższych, zarówno państwowych jak i prywatnych (niepublicznych).

Nowa ustawa o szkolnictwie wyższym, wprowadzona w życie w 1990 r., spowodowała szybki rozwój szkolnictwa wyższego. Jednym z najważniejszych zapisów tej ustawy było uznanie autonomii uczelni państwowych oraz umożliwienie zakładania szkół niepublicznych. Przy czym waga zapisu polegała na tym, że niepaństwowe szkoły i uczelnie uznano za równoprawne jednostki polskiego szkolnictwa wyższego. Zliberalizowano również zasady zakładania takich szkół, co przyczyniło się do bardzo ważnego procesu upowszechnienia możliwości zdobywania wykształcenia oraz doskonalenia swoich kwalifikacji zawodowych. Szybko rozwijająca się gospodarka stała się również motorem napędowym zmian w szkolnictwie wyższym, co stało się szansą cywilizacyjną dla Polski. Mocno podkreślał to m.in. prof. Krzysztof Pawłowski założyciel prywatnej szkoły wyższej w Nowym Sączu³.

Uczelnie prywatne zaczęły powstawać od 1991 r. i ten proces trwa nieprzerwanie, aż do dnia dzisiejszego. W 1990 r. istniało w Polsce 112 uczelni, umiejscowionych głównie w większych miastach Polski. Wśród państwowych uczelni były jeszcze istniejące w Warszawie – Akademia Teologii Katolickiej (ATK) i ekumeniczna Chrześcijańska Akademia Teologiczna (ChAT). Jedyną w pełni funkcjonującą uczelnią niepaństwową był w tym czasie Katolicki Uniwersytet Lubelski, działający nieprzerwanie w latach komunistycznych. Były również dwa inne podmioty niepaństwowe, a mianowicie Papieska Akademia Teologiczna w Krakowie (PAT) i Papieskie Wydziały Teologiczne (PWT) działające w Poznaniu i Wrocławiu⁴. Nie miały one jednak pełnego statusu prawnego. Uzyskały go dopiero na mocy ustawy z 17 maja 1989 r., regulującej stosunki między Pań-

³ Wyższa Szkoła Biznesu – National-Louis University w Nowym Sączu. Por. K. P a w ł o w - s k i: *Społeczeństwo wiedzy – szansa dla Polski*. Kraków 2004; J. K. T h i e m e: *Szkolnictwo wyższe. Wyzwania XXI wieku. Polska – Europa – USA*. Warszawa 2009 s. 215–219.

⁴ A. P r z y b e c k i: *Akademickie wydziały teologiczne oraz ruchy i stowarzyszenia w procesie kształcenia i formacji świeckich wiernych. Polskie doświadczenia czasu przełomu*. „Studia Gdańskie”. T. 23: 2008 s. 203–213.

stwem i Kościołem⁵. Liczba studentów na wszystkich uczelniach wynosiła w tym czasie łącznie 404 tys. Wraz z rozwojem i powstawaniem nowych uczelni, zarówno publicznych jak i niepublicznych, mamy do czynienia z cywilizacyjnym skokiem w zakresie szkolnictwa wyższego. Wystarczy przyrzeć się podstawowym danym z okresu od 1990 do 2007 r., aby zobaczyć jak gwałtowny jest to proces, który ciągle jeszcze trwa. W 2007 r. istnieje łącznie 474 uczelnie wyższych, państwowych i niepublicznych. W ogólnej liczbie uczelni wyróżnić można 95 uczelnie publicznych i 379 niepublicznych. Wśród uczelnie niepublicznych mamy 186 uczelnie wyższych oraz 179 wyższych szkół zawodowych oraz 14 uczelnie kościelnych różnych wyznań⁶. Jeśli chodzi o liczbę studiujących to powiększyła się ona pięciokrotnie w stosunku do liczby studiujących w 1990 r., czyli odnotowujemy tutaj skok z ok. 400 tys. studiujących w 1990 r. do prawie 2 milionów studiujących w 2007 r.⁷

Wartym podkreślenia jest fakt, że uczelnie wyższe przybliżyły się do człowieka. Istnieją praktycznie w każdym większym i mniejszym mieście, co spowodowało także większą dostępność różnych możliwości kształcenia dla wszystkich osób, które pragną kontynuować naukę. Bogactwo propozycji obejmuje możliwość studiowania na studiach dziennych, zaocznych, wieczorowych, eksternistycznych oraz e-studiach realizowanych przez Internet. Obecnie polskie szkolnictwo dostosowuje się do systemu bolońskiego, który w pełni wejdzie w życie w roku 2010⁸. Spowoduje to ujednoczenie systemu szkolnictwa w ramach Unii Europejskiej, przynosząc nowe wyzwania. Główną ideą jest reforma systemu kształcenia studentów, co otworzy jeszcze większą możliwość studiowania na uczelniach europejskich.

Kolejnym, niezmiernie istotnym faktem, było wejście Polski do Unii Europejskiej, które w pełni dokonało się 1 maja 2004 r. Otworzyło to dla polskich uczelni zupełnie nowe możliwości współpracy międzynarodowej. Uczestnictwo w europejskich projektach edukacyjnych stało się możliwe również dla polskich studentów, co wprowadziło w świat nauki kolejny, nowy katalizator rozwoju szkolnictwa i edukacji w Polsce. Przestrzeń szkolnictwa wyższego w Polsce

⁵ Ustawa o stosunkach pomiędzy Państwem i Kościołem z 17 maja 1989 r., która po raz pierwszy od 1949 r. określiła wzajemne relacje między tymi podmiotami. Konkordat z 1993 r. (wszedł w życie 25 kwietnia 1998 r.) regulujący stosunki pomiędzy Rzeczypospolitą Polską a Watykanem dopełnił status prawny tych relacji.

⁶ Dane ze strony Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 19 października 2007 roku [http://www.nauka.gov.pl/mein/index.jsp?place=Menu01&news_cat_id=-1&layout=0]; J. K. Thiem e, dz. cyt., s. 218–219.

⁷ J. K. Thiem e, dz. cyt., s. 218.

⁸ Tamże, s. 111–128; Por. dane ze strony Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 29.11.2007 r. [http://www.bip.nauka.gov.pl/bipmein/index.jsp?place=Menu02&news_cat_id=127&layout=&page=0].

przemieniła się, ewoluowała i stała się dostępna powszechnie dla każdego. W kontekście przemian w systemie studiów wyższych pojawia się pewna regionalizacja. Wystarczy popatrzeć jak zmieniała się mapa uczelni na poziomie każdego z województw. Ile tam jest nowych podmiotów niepublicznych oraz podmiotów publicznych, w tym nowych uniwersytetów.

Szkolnictwo wyższe w Polsce podlega ciąglemu, i to bardzo intensywnemu rozwojowi. Kolejna ustawa „Prawo o szkolnictwie wyższym” z dnia 27 lipca 2005 r., porządkuje proces tworzenia się nowej przestrzeni edukacji w ramach wyższych uczelni w Polsce po roku 1989⁹. Stara się ona zebrać w kolejne akty prawne to wszystko, co dotychczas dokonało się w sposób lawinowy. Jednocześnie dostosowuje się do wspomnianego już procesu bolońskiego, zapoczątkowanego przez porozumienie z 1999 r. Świat polskich wyższych uczelni, ujęty w przestrzeni lat 1990–2005, jawi się zatem jako zupełnie nowe i dynamicznie rozwijające się środowisko.

II. Polskie duszpasterstwo akademickie w latach 1989–2009

Uczelnie wyższe po 1989 r. stały się dostępne na wyciągnięcie ręki, nie tylko w wielkich miastach, ale i w małych miejscowościach. I to jest wielkie, współczesne wyzwanie oraz zadanie dla Kościoła. Polega ono na tym, aby być aktywnie obecnym w środowisku akademickim polskich uczelni, zarówno publicznych, jak i prywatnych. Należy zatem zastanowić się, jak w ciągu tych kilkunastu lat rozwinęła się w Polsce struktura posługi pastoralnej na rzecz środowiska akademickiego? Na ile Kościół, jako instytucja, nadążył za tymi przemianami, na ile je ogarnął zajęty w tym czasie innymi, ważnymi sprawami? Czy nie został w tyle za dokonującym się edukacyjnym skokiem cywilizacyjnym?

1. Duszpasterstwo akademickie w latach 1989–1996

Po podpisaniu przez Państwo i Kościół umowy w dniu 17 maja 1989 r. sytuacja prawna po raz pierwszy od 1945 r. uległa zasadniczej zmianie, choć ciągle był to trudny czas dla Kościoła w Polsce. Po wyborach 4 czerwca 1989 r. i utworzeniu rządu Tadeusza Mazowieckiego nastąpił ponownie normalny okres dla istnienia i działania Kościoła. Dla duszpasterstwa akademickiego oznaczało to również normalizację istnienia i działania, a przede wszystkim wyjście z dotychczasowej, przyparafialnej obecności i powrót w mury wyższych uczelni. Taka

⁹ Ustawa z dnia 27 lipca 2005 *Prawo o szkolnictwie wyższym*. Dz. U. Nr 164 poz. 1365. Por. Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego [http://www.bip.nauka.gov.pl/_gAllery/15/36/1536/20050727_prawo_o_szkolnictwie_wyzszym.pdf].

obecność była wcześniej możliwa przed rokiem 1949¹⁰. O taką obecność upominali się duszpasterze akademicki w minionym okresie rządów komunistycznych.

U początku lat pięćdziesiątych zauważalnym stało się lawinowe powstawanie różnego rodzaju organizacji studenckich. Zawiązało się Ogólnopolskie Porozumienie Organizacji Katolickich (OPOKA), które starało się skupić razem nowopowstałe stowarzyszenia studenckie. Zadbano również o odnowienie przedwojennej Akcji Katolickiej. Powstały także Katolickie Stowarzyszenia Młodzieżowe (KSM) oraz Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży Akademickiej (KSMA)¹¹.

We wszystkich tych przemianach i działaniach struktury duszpasterstwa akademickiego starały się poszukiwać swojej odpowiedzi. Jednak w tym okresie pojawiały się również poglądy, że stary model duszpasterstwa akademickiego po 1989 r. wyczerpał możliwości swojej realizacji. Twierdzenie to motywowano sztucznością i fikcyjnym charakterem istnienia w okresie od 1949 do 1989 r. niektórych ośrodków duszpasterstwa akademickiego przy wybranych parafiach¹².

Można sobie stawiać pytanie, czy w okresie po przełomie, w wystarczający sposób proponowano nową koncepcję funkcjonowania duszpasterstwa akademickiego w Polsce? Trudno jest znaleźć jednoznaczna odpowiedź, a tym bardziej wskazać na niepodjęcie nowych wyzwań. Jednak można zauważyć, że w okresie pierwszych siedmiu lat po polskim przełomie bardziej skupiono się na innych sprawach, wydawać by się mogło ważniejszych z pozycji instytucjonalnego ist-

¹⁰ Przedstawia to wyczerpująco A. Przybecki: *Ureczywistnianie się Kościoła w środowisku akademickim. W poszukiwaniu koncepcji duszpasterstwa studentów w Polsce*. Poznań 1986 s. 52–59. Zmienił ten stan rzeczy państwowy dekret o stowarzyszeniach z 5 sierpnia 1949 r. – por. J. Żaryn: *Dzieje Kościoła Katolickiego w Polsce (1944–1989)*. Warszawa 2003 s. 100–101; A. Dudek: *Komuniści i Kościół w Polsce (1945–1989)*. Kraków 2006; Z. Zieliński: *Kościół w Polsce 1944–2002*. Radom 2003.

¹¹ Archiwum Ogólnopolskiego Kolegium Duszpasterzy Akademickich (OKDA) przy kościele św. Anny w Warszawie za lata 1996–2005 [zbiór nieuporządkowany] – por. A. Przybecki: *Między poczuciem zagrożenia a potrzebą obecności. Koncepcja duszpasterstwa akademickiego w Polsce po przełomie 1989 roku*. Poznań 1999. *Studia i Materiały*. Vol. 26 s. 179–180.

¹² Ośrodki DA w okresie od 1949 do 1970 r. były umiejscowione w głównych, ważnych miejscach. Były to ośrodki bez parafii oraz w niektórych parafiach miejskich. Po 1970 r. dokonało się przeobrażenie tego stanu rzeczy. Związane to było z ideą zakładania ośrodków duszpasterstwa akademickiego przy wielu innych parafiach, nawet w miejscach, gdzie było niewielu studentów – por. A. Przybecki: *Campane a martello dla duszpasterstwa akademickiego?* „Tygodnik Powszechny”. R. 43: 1989 nr 42 s. 1–2; Tęże: *Duszpasterstwo akademickie po przełomie*. „Przegląd Powszechny”. T. 302: 1999 nr 3 s. 275–288; T. Alexiewicz: *Dylematy Duszpasterstwa Akademickiego. Rozmowę przeprowadził Andrzej Sujka*. „Przegląd Katolicki”. R. 1993 nr 22 s. 7; Z. Narecki: *Koncepcja ewangelizacji młodzieży akademickiej*. „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne”. T. 37: 1990 z. 6 s. 29–41.

nienia Kościoła. Przede wszystkim powrót nauczania religii do szkół, nieobecnego w nich od 1961 r., spowodował gwałtowną potrzebę sprostania temu zadaniu przez instytucje kościelne. Wiele dyskusji i programowego działania Kościoła koncentrowało się na rozwinięciu tego zadania. U początku lat dziewięćdziesiątych, szkolne nauczanie religii i konkordat były pilniejszymi problemami do rozwiązania. Tymczasem duszpasterstwo akademickie istniało i realizowało swoje zadania, tak jak to robiono przez wiele poprzednich dziesięcioleci, czyli w okresie komunistycznym. Nie podejmowano szerzej wyzwania, jakie przynosiło gwałtownie rozwijające się środowisko uniwersyteckie. Ośrodki egzystowały przy parafiach, gdzieś tam kapłani obecni byli na wyższych uczelniach. Jednak nie wypracowano żadnej strukturalnej propozycji, która byłaby odpowiedzią na dynamiczny rozwój wyższych uczelni.

2. Reforma Statutu Konferencji Episkopatu Polski i rozwiązanie Komisji Episkopatu ds. Duszpasterstwa Akademickiego

Spojrzenie z pewnej perspektywy pozwala na spokojną analizę i przyjrzenie się decyzji, która miała miejsce w 1996 r. Właśnie wówczas Konferencja Episkopatu Polski (KEP) podjęła reformę i dostosowanie swego statutu do nowych czasów. Reorganizacja struktur spowodowała likwidację Komisji Episkopatu ds. Duszpasterstwa Akademickiego (KEDA)¹³. Fakt rozwiązania tej komisji, zmienił jakościowo sytuację duszpasterstwa uniwersyteckiego w Polsce. Nowy Statutu KEP wszedł w życie 23 kwietnia 1996 roku¹⁴. Na jego podstawie zmniejszono liczbę komisji z trzydziestu do ośmiu. Biskupi kierowali się tutaj odwzorowaniem liczby komisji i ich nazw, nawiązując do podziału rzymskich dykasterii. Na ile takie myślenie było słuszne i co ono objawiało, pozostaje kwestią sporną.

Można się zgodzić z faktem, że dotychczasowych komisji w ramach KEP było zbyt wiele. Niektóre z nich istniały jedynie nominalnie na papierze. Jednak Komisja ds. Duszpasterstwa Akademickiego była jedną z najlepiej zorganizowanych i najprężniej działających. Na tle innych komisji wyróżniała się doświadczeniem i zdolnością do podejmowania różnorodnych działań, wytyczających kierunki posługi środowisku akademickiemu w Polsce. Po wielu latach istnienia, przestała odtąd w sposób instytucjonalny określać sposób działania duszpaster-

¹³ Zob. 282 Zebranie Konferencji Episkopatu z dnia 1 maja 1996 r. [www.kai.pl/nowy_serwis/z_dnia_23.11.2007].

Komisja Episkopatu Duszpasterstwa Akademickiego (w skrócie KEDA) została powołana w 1953 r., w pełni rozwinęła swoją działalność po 1971 r., a więc po uchwaleniu Statutu Duszpasterstwa Akademickiego. Nie zajmujemy się tutaj szczegółowo jej powstaniem i działaniem. Na ten temat istnieje bardzo wiele publikacji – por. A. P r z y b e c k i: *Między poczuciem zagrożenia...*, dz. cyt., s. 153.

¹⁴ Por. www.episkopat.pl [stan z dnia 20 listopada 2007 r.].

stwa akademickiego w Polsce¹⁵. Po reorganizacji została wchłonięta przez Komisję ds. Wychowania Katolickiego, której głównym nurtem jest określanie zadań programowych dla katechezy na wszystkich poziomach.

Właściwie trudno znaleźć dla tego faktu jakieś rozsądne uzasadnienie. Reorganizacja komisji roboczych i nowy statut Komisji Episkopatu Polski mógłby się wydawać wystarczającym wytłumaczeniem. Jednak nie sposób zrozumieć myślenia decydentów w odniesieniu do tak ważnej przestrzeni polskiego duszpasterstwa, jakim jest świat uniwersytecki. Nie da się w żaden racjonalny sposób uzasadnić tego stanu rzeczy. Nie podjęto wystarczającego wysiłku, aby to ważne dziedzictwo z przeszłości ukierunkować na nowe czasy. Można jedynie stwierdzić fakt, że w 1996 r. objawiła się słabość programowa reprezentantów polskiej administracji kościelnej, nie będących w stanie zaproponować nowych rozwiązań. Fakt likwidacji tej komisji o wiele lat opóźnił i zahamował rozwój nowej koncepcji funkcjonowania duszpasterstwa akademickiego w Polsce.

3. Nieformalna działalność Ogólnopolskiego Kolegium Duszpasterzy Akademickich (lata 1996–2003)

Po rozwiązaniu KEDA duszpasterze diecezjalni kontynuowali swoje spotkania w ramach struktury nieformalnej nazwanej Ogólnopolskim Kolegium Duszpasterzy Akademickich (OKDA)¹⁶. Na pierwszym spotkaniu, po reformie Konferencji Episkopatu, bp Edward Materski prosił duszpasterzy o dalsze kontynuowanie spotkań i pracy na rzecz duszpasterstwa akademickiego. *Podkreślił [...], że bardzo istotne jest zachowanie ciągłości struktur DA oraz wypracowanych już form działania*¹⁷. Przez następne lata spotkania odbywały się w cyklu wypracowanym przez ponad 40 lat istnienia KEDA. Były to, więc dwa spotkania robocze w wrześniu i w styczniu. Poza tym odbywały się spotkania podczas majowej Pielgrzymki Akademickiej i w czerwcu podczas rekolekcji dla duszpasterzy akademickich, które organizowano zwykle w różnych miejscach w Polsce. Czasami, w miarę potrzeby, zwoływano dodatkowe spotkania robocze duszpasterzy diecezjalnych w ramach OKDA. Działo się tak np. przy okazji organizowania wyjazdu młodzieży akademickiej na Światowe Dni Młodzieży¹⁸.

¹⁵ Warto przy tej okazji nadmienić, że KEDA, mimo nacisków komunistycznych władz, przetrwała lata realnego socjalizmu, została zaś rozwiązana w wolnej już Polsce.

¹⁶ Decyzję tę podjęto 26 września 1996 r. na spotkaniu duszpasterzy w kościele św. Anny w Warszawie – por. *Protokół spotkania Kolegium Duszpasterzy Akademickich z 26 września 1996 r. w Rektoracie Kościoła Akademickiego św. Anny w Warszawie*. Archiwum OKDA w Kościele św. Anny [zbiór nieuporządkowany za lata 1996–2008]; A. P r z y b e c k i: *Między poczuciem zagrożenia...*, dz. cyt., s. 153–154.

¹⁷ Przewodniczący Komisji Wychowania Katolickiego, tamże.

¹⁸ Por. Archiwum OKDA. Kościół św. Anny w Warszawie [zbiór nieuporządkowany za lata 1996–2008].

Odtąd mamy do czynienia z sytuacją innego formułowania sposobu obecności pośród uniwersyteckiej społeczności. Trwają dalej spotkania duszpasterzy diecezjalnych przy warszawskim kościele św. Anny, którzy nieformalnie stanowią Ogólnopolskie Kolegium Duszpasterzy Akademickich. Na spotkaniach aż do 28 listopada 2002 r. jest obecny jeden z członków Komisji ds. Wychowania Katolickiego Episkopatu Polski, bp Henryk Tomasik¹⁹. Spotkania jednak nie są więc już tak wyraźnie umocowane od strony instytucjonalnej, jak to było dotychczas i przybierają postać nieformalną. Ogólnopolska struktura duszpasterstwa akademickiego rozmyła się i straciła swój dynamizm, wypracowany przez kilkadziesiąt lat działania w czasach komunistycznych. Biskupi nie potrafili tej obecności nadać jakiejś nowej wizji programowej²⁰. W sytuacji, w której w Polsce obserwowany jest lawinowy proces rodzenia się nowych uczelni, Kościół instytucjonalny nie podejmuje głębszej refleksji nad tym zjawiskiem. Zdoobyto się jedynie na najprostszą z możliwych decyzji, czyli zlikwidowano Komisję ds. Duszpasterstwa Akademickiego, nie zabezpieczając na przyszłość dorobku i doświadczenia – jak się wydaje – na swój sposób jedyne w Europie²¹.

Komisja Wychowania Katolickiego, w której umiejscowiono Duszpasterstwo Akademickie akcentowała głównie realizację swojego podstawowego celu, jakim jest odpowiedzialność za katechezę młodzieży w szkołach podstawowych, gimnazjach i liceach. Zatem świat duszpasterstwa akademickiego, studentów i profesorów nie przystawał do jej celów w żaden sposób. W pewnym sensie był jak obce ciało, z którym nie do końca wiadomo, co zrobić. Zresztą wiadano o tym od samego początku reorganizacji KEP w 1996 r. Świadczą o tym zapisy z różnych dyskusji, jakie odbywały się podczas narad diecezjalnych duszpasterzy akademickich i przedstawiciela Episkopatu²². Na początku postulowano nawet umieszczenie duszpasterstwa akademickiego w Komisji ds. Świeckich, powołując się na analogiczne umiejscowienie Rady ds. Kultury w ramach tej właśnie komisji²³. Ciekawy jest również przegląd komisji dokonany w 1998 r. przez Episkopat Polski na 296 zebraniu plenarnym. Inicjatorem takiego przeglądu pracy

¹⁹ Por. tamże [zbiór nieuporządkowany za lata 1996–2008].

²⁰ Problem takiej jasnej i dobrze zarysowanej wizji nie wykształcił się aż do chwili obecnej, pomimo trwających na ten temat rozmów.

²¹ Można jedynie stwierdzić, że taki model polskiego duszpasterstwa akademickiego z lat 1949–1989 nie ma żadnego odpowiednika w Europie. Ukształtował się w specyficznych warunkach. Może to być ciekawy wkład Kościoła w Polsce w europejską dyskusję o duszpasterstwie akademickim. Może być uzupełnieniem modelu kapelanii uniwersyteckich, istniejących w innych krajach.

²² Por. Sprawozdania z narad Ogólnopolskiego Kolegium Duszpasterzy Akademickich z lat 1996–2005 [Archiwum Kościoła św. Anny w Warszawie – zbiór nieuporządkowany].

²³ List Sekretarza b. Komisji Episkopatu ds. Duszpasterstwa Akademickiego do Sekretariatu Konferencji Episkopatu Polski z dnia 17 czerwca 1996 r. [Archiwum Kościoła św. Anny – zbiór nieuporządkowany].

komisji i rad był nowy sekretarz generalny Episkopatu bp Piotr Libera. W wypowiedzi dla KAI zaznaczył on, że *dążyć będzie do zdynamizowania pracy wszystkich komisji, z których dziś pewna część działa, niestety, tylko nominalnie*²⁴. Zatem po 1996 r. rozwiązanie KEDA skutkuje tym, że duszpasterze nadal spotykają się na swoich posiedzeniach, nie ma to jednak większego przełożenia na prace komisji Episkopatu, oprócz czysto symbolicznego odniesienia.

Wiele daje do myślenia sprawozdanie z prac Komisji Wychowania Katolickiego za lata 1999–2004. Nie wspomina się tam ani jednym zdaniem o istnieniu i zadaniach duszpasterstwa akademickiego²⁵. Natomiast wiele miejsca poświęca się w tym dokumencie katechezie i duszpasterstwu młodzieży. Szczególnie podkreślono rolę Dni Młodzieży, które niewątpliwie były ważnymi wydarzeniami dla Kościoła w Polsce. Wiele miejsca poświęcono planom komisji na przyszłość, ale nie wspomina się o planach związanych z duszpasterstwem akademickim w Polsce. Ten dokument wyraziście ukazuje prawdę o sytuacji struktury duszpasterstwa akademickiego w Polsce po 8 latach od reorganizacji komisji Konferencji Episkopatu. W sposób dobitny świadczy również o jakimś zagubieniu świadomości roli, jaką duszpasterstwo akademickie w Polsce odgrywa w kreowaniu obecności Kościoła w przestrzeni uniwersyteckiej.

Przeglądając różne dokumenty z lat 1996–2003 narzuca się refleksja, że ks. bp Henryk Tomasik, pomimo uczestnictwa w pracach Komisji Wychowania Katolickiego i spotkaniach nieformalnych Ogólnopolskiego Kolegium Duszpasterzy Akademickich, zwracał większą uwagę na duszpasterstwo młodzieży. Jednocześnie był w tym czasie Krajowym Duszpasterzem Młodzieży z ramienia Konferencji Episkopatu, co oznacza, że uczestniczył w koordynowaniu przygotowań i działań związanych z uczestnictwem polskiej młodzieży w Światowych Spotkaniach Młodych z Papieżem Janem Pawłem II w Paryżu, Rzymie, Toronto i Kolonii. Wydaje się, że po prostu nie starczało już sił, aby jednocześnie koordynować wysiłki na rzecz rozwoju struktury duszpasterstwa akademickiego w Polsce²⁶.

W sprawozdaniach przekazywanych do sekretariatu OKDA przez diecezjalnych duszpasterzy akademickich z lat 1996–2003 można znaleźć opisy odzwierciedlające normalne procesy działalności duszpasterskiej w poszczególnych diecezjach, rozumianej jako posługa środowisku akademickiemu. Zauważa się różnice między aktywnością duszpasterstwa akademickiego w ukształtowanych wcześniej strukturach, np. w Warszawie, Katowicach czy Krakowie, a ośrod-

²⁴ Por. KAI z dnia 22.10.1998 [www.kai.pl/nowy_serwis/].

²⁵ *Sprawozdanie z działalności Komisji Wychowania Katolickiego Konferencji Episkopatu Polski w latach 1999–2004* [www.katecheza.episkopat.pl/sprawozd.htm].

²⁶ Por. Archiwum Ogólnopolskiego Kolegium Duszpasterzy Akademickich za lata 1996–2008 [Archiwum Kościoła św. Anny – zbiór nieuporządkowany].

kami rodzącymi się w nowych miejscach. Przekazywane informacje nt. rodzaju i zakresu organizowanych akcji duszpasterskich podkreślają te różnice. Jednak obok spektakularnych zdarzeń, prowadzona jest również normalna praca duszpasterska.

Duszpasterze diecezjalni przesyłają standardowe informacje do sekretariatu OKDA, znajdującego się w rektoracie kościoła św. Anny w Warszawie. Wszystko odbywa się nadal, tak jak odbywało się do 1996 r. Przekazywane są informacje o liczbie duszpasterzy i ośrodków w danym, kolejnym roku akademickim. Na spotkaniach Kolegium Duszpasterzy dzielą się informacjami o tym, co się dzieje w regionach. Planuje się również wspólne działania, związane z przygotowaniem do Pielgrzymki Studentów do Częstochowy, czy też z innymi, ogólnopolskimi zdarzeniami, takimi jak np. coroczne Forum Akademickie, które staje się ważnym wydarzeniem jakościowym, lecz nie ilościowym. Przedstawiciele ośrodków z Polski gromadzą się i rozmawiają z sobą na określone tematy²⁷. Ksiądz Bogdan Bartołd wspomina, że spotkania w tym okresie odbywały się siłą rozpisu, ale w miarę regularnie. Jako rektor kościoła św. Anny pełnił w tym czasie, czyli od 1996 do 2003 r. funkcję sekretarza tego nieformalnego gremium (czyli kolegium OKDA). Ciekawym nurtem w dyskusji, który pojawia się przez kolejne lata spotkań od 1996 do 2003 r. jest problem znowelizowania Statutu Duszpasterstwa Akademickiego z 1971 r., aby go dostosować do zaistniałej, nowej sytuacji. Wielokrotnie upominał się o to ks. Adam Przybecki, pisząc kolejne propozycje nowego statutu. Jednak nie dawało to żadnych rezultatów²⁸.

Analiza tego stanu rzeczy, przeprowadzona kilkanaście lat później, pozwala jednoznacznie zidentyfikować skutki decyzji o rozwiązaniu KEDA w 1996 r. Można się zastanawiać, czy przy okazji wprowadzenia takiego modelu reformy komisji Konferencji Episkopatu nie wylano przysłowiowego dziecka z kąpielą. Wiele lat wypracowanych doświadczeń duszpasterstwa akademickiego w Polsce zostało na pewien czas jakby zapomniane. Opóźniło to niewątpliwie rzetelną dyskusję i wypracowanie nowego modelu obecności polskiego duszpasterstwa akademickiego w okresie po 1989 r. Podsumowując sytuację z lat 1996–2003 należy stwierdzić, że z jednej strony to sami duszpasterze przenieśli przez kilka lat doświadczenie poprzedniego okresu duszpasterstwa akademickiego. Działo się to trochę jakby wbrew biskupom, chociaż w jakiejś nikłej łączności z nimi poprzez obecność bp. H. Tomasika. Z drugiej jednak strony, w działalności polskiego duszpasterstwa akademickiego można również zauważyć wiele sytuacji

²⁷ Por. Archiwum sekretariatu OKDA za lata 1996–2008, tamże; Informacje zaczerpnięte z wywiadu z ks. B o g d a n e m B a r t o ł d e m [rozmowa z dnia 27.12.2007 r.].

²⁸ Por. Archiwum sekretariatu OKDA za lata 1996–2008 [Archiwum Kościoła św. Anny w Warszawie – zbiór nieuporządkowany]; A. P r z y b e c k i: *Między poczuciem zagrożenia...*, dz. cyt., s. 175–179.

zaniechania i zaprzepaszczenia szans w odniesieniu do intensywności dokonujących się zmian w polskim szkolnictwie wyższym.

4. Reaktywowanie działalności Ogólnopolskiego Kolegium Duszpasterzy Akademickich – sytuacja po 2003 r.

Dnia 28 listopada 2002 r. mianowano Delegata Konferencji Episkopatu Polski ds. Duszpasterstwa Akademickiego. Został nim ks. bp Marek Jędraszewski, biskup pomocniczy z Poznania, później, po pierwszej kadencji mianowany na okres kolejnych pięciu lat. W sprawach związanych z duszpasterstwem akademickim miał współpracować z Przewodniczącym Komisji Duszpasterstwa ks. abp. Damianem Zimoniem²⁹.

W dniach 11–12 marca 2003 r., podczas 321 Zebrania Plenarnego Konferencji Episkopatu Polski, reaktywowano Ogólnopolskie Kolegium Duszpasterzy Akademickich³⁰. O tym fakcie powiadomiono Delegata Konferencji Episkopatu Polski ds. Duszpasterstwa Akademickiego, czyli ks. bp. Marka Jędraszewskiego³¹. Pismo jest oficjalne i lakoniczne. Kulisy tej reaktywacji są zastanawiające, jednak nie jest łatwo je rozpoznać, ponieważ dostęp do dokumentów Konferencji Episkopatu jest bardzo trudny. Ostatecznie nie wiadomo, co skłoniło Konferencję Episkopatu do wznowienia oficjalnej działalności Kolegium Duszpasterzy Akademickich. Być może zdano sobie sprawę ze stanu, w jakim znalazło się duszpasterstwo akademickie w Polsce.

Jednym z pierwszych kroków bp. Marka Jędraszewskiego, po wznowieniu działalności Kolegium Duszpasterzy Akademickich, było pismo rozesłane do biskupów diecezjalnych w Polsce, w którym skierował prośbę o powołanie na nowo diecezjalnych duszpasterzy akademickich. Krok ten był początkiem oficjalnego wznowienia działalności struktur duszpasterstwa akademickiego w polskich diecezjach. Każdy z nowo mianowanych diecezjalnych duszpasterzy stawał się automatycznie członkiem odnowionego Kolegium Duszpasterzy³².

²⁹ Por. *Pismo Konferencji episkopatu Polski dnia 2 grudnia 2002 roku skierowane do Biskupa Marka Jędraszewskiego*, SEP – 2.6.5.15-3 [zbiory prywatne bp. Marka Jędraszewskiego].

³⁰ Por. *Pismo Księdza Biskupa Piotra Libery, Sekretarza Generalnego Konferencji Episkopatu Polski, z dnia 2003 roku*, SEP-2.6.5.15-5 [Archiwum Kościoła św. Anny – zbiór nieuporządkowany].

³¹ Por. *Pismo Sekretarza Generalnego Konferencji episkopatu Polski biskupa Piotra Libery z dnia 20 marca 2003 roku*, SEP – 2.6.5.15-5 [zbiory prywatne bp. Marka Jędraszewskiego]; Wywiad z księdzem biskupem Markiem Jędraszewskim z dnia 16.01.2008 r.

³² Por. *List Biskupa Marka Jędraszewskiego z dnia 26 marca 2003 r.* [zbiory prywatne bp. Marka Jędraszewskiego].

Kolejnym ważnym krokiem delegata KEP ds. Duszpasterstwa Akademickiego było skierowanie prośby do Konferencji Episkopatu Polski o zatwierdzenie Statutu Ogólnopolskiego Kolegium duszpasterzy Akademickich. Miało to miejsce w lutym 2005 r., kiedy to delegat przesłał projekt statutu do sekretariatu KEP i bezpośrednio do jej przewodniczącego, abp. Józefa Michalika³³. Statut zatwierdzono 25 maja 2005 r. na 331 plenarnym posiedzeniu Konferencji Episkopatu Polski. Został mocno okrojony i ograniczony w porównaniu z wersją z 1971 r. W punkcie 2 statutu podkreśla się, że Ogólnopolskie Kolegium Duszpasterzy Akademickich (OKDA) nie narusza w niczym władzy biskupów diecezjalnych, którzy *sprawują funkcję pasterską w swoich Kościołach i są pierwszymi odpowiedzialnymi za obecności i działalność duszpasterską Kościoła na uniwersytetach państwowych, uniwersytetach katolickich i innych instytucjach prywatnych*³⁴. Zapis ten ujawnia trudność w działalności Kolegium, w zasadzie polegającą na niemożności sformułowania zasad działania duszpasterstwa akademickiego dla całej Polski. Każdy z biskupów diecezjalnych może, w swoim i niczym nieskrępowanym zakresie, ustalić zasady dla posługi uniwersyteckiej na terenie własnej diecezji. Stąd wynika również brak jednego statutu Duszpasterstwa Akademickiego w Polsce na wzór statutu obowiązującego w latach 1971–1996. Można zatem postawić pytanie, czy obecnie biskupi są w stanie uzgodnić jednolitą wizję duszpasterstwa i określić zasady działania duszpasterzy oraz ich posługi w środowisku akademickim w Polsce. Być może to jest przyczyną braku nowoczesnej wizji duszpasterskiej jako propozycji programowo-formacyjnej w zupełnie nowej polskiej rzeczywistości, a także wizji na jutrzejsze czasy³⁵.

W rozdziale trzecim statutu podano zadania OKDA w odniesieniu do działalności duszpasterstwa akademickiego w Polsce. Najważniejsze z nich to wymiana doświadczeń związanych z istnieniem ośrodków duszpasterstwa akademickiego w różnych diecezjach, koordynowanie działań duszpasterskich, opracowywanie ramowych programów jego działania, formacja duchowa i intelektualna duszpasterzy akademickich oraz informowanie KEP o działalności i potrzebach duszpasterstwa akademickiego w Polsce. Nowy element stanowi pojawienie się w składzie OKDA Delegata Narodowego do prac w Europejskim Komitecie Duszpasterzy Akademickich, co nie było w pełni możliwe do 1989 r. Po wejściu Polski do Unii Europejskiej, czyli po 1 maja 2004 r. stało się to ważne i konieczne. Obecnie wymiana doświadczeń i uczestnictwo w strukturach europejskich

³³ Por. *List Biskupa Marka Jędraszewskiego z dnia 12 lutego 2005 r.* [zbiory prywatne bp. Marka Jędraszewskiego].

³⁴ Por. *Statut Ogólnopolskiego Kolegium Duszpasterzy Akademickich*. R I p. 2.

³⁵ Odniesienie do innych krajów pozwala dostrzec tym bardziej słabość polskiej sytuacji. Dokumenty o roli duszpasterstwa w środowisku uniwersyteckim Stanów Zjednoczonych ukazują wagę tej obecności na kampusach uniwersyteckich – por. *Empowered by the Spirit: Campus Ministry Faces the Future*. A Pastoral Letter on Campus Ministry Issued by the National Conference of Catholic Bishops. November 15, 1985. United States Conference of Catholic Bishops.

duszpasterstwa uniwersyteckiego stała się faktem³⁶. Natomiast w porównaniu ze statutem z 1971 r. nie wspomina się ani słowem o roli duszpasterza akademickiego, sposobie jego powoływania i mianowaniu³⁷.

III. Zamiast podsumowania

Wydaje się, że w dwadzieścia lat po wydarzeniach, jakie dokonały się w 1989 r. ciągle aktualny jest apel o podjęcie dyskusji na temat kształtu polskiego duszpasterstwa akademickiego. Można było mieć nadzieję, że ostatnia zmiana statutu Konferencji Episkopatu Polski, która weszła w życie 7 października 2009 r. przyniesie nowe rozwiązanie również dla tej części polskiego duszpasterstwa, np. w formie wyraźniejszego określenia miejsca i roli duszpasterstwa akademickiego.

Ciągle jednak nie widać nowej jakościowo propozycji, która podjęłaby zagadnienie sposobu obecności duszpasterstwa uniwersyteckiego w przestrzeni akademickiej. Wydaje się, że pozostaje tutaj do rozstrzygnięcia kilka kwestii. Pierwsza z nich dotyczy doprecyzowania i określenia struktury duszpasterstwa akademickiego. Zmiany poczynione w 2003 r. posiadają jedynie charakter powierzchniowy i nie podejmują istotnych problemów. Statut zatwierdzony w 2005 r. jest raczej swoistą „małą regułą”, aniżeli odważną propozycją jakichś nowych *wytucznych* dla duszpasterstwa akademickiego w Polsce.

Oprócz tego palącą sprawą jest dokonanie podstawowej inwentaryzacji stanu ośrodków duszpasterstwa akademickiego w Polsce. Warto podjąć wysiłek na wzór audytu stosowanego w firmach, aby ustalić liczbę i wielkość ośrodków, ich miejsca położenia, liczbę posługujących duszpasterzy. Taka analiza, przeprowadzona na poziomie każdej diecezji i podsumowana dla całej Polski, pozwoliłaby nakreślić kierunki koniecznych zmian sposobu prowadzenia duszpasterstwa. Umożliwiłoby to zaproponowanie tam, gdzie istnieje taka możliwość, powołania kapelanów uczelni i określenia ich relacji do istniejących ośrodków lokalnych. Warto się zastanowić, czy w niejednych wypadkach nie byłoby wskazane zmniejszenie liczby istniejących dotychczas ośrodków w zamian za propozycję

³⁶ Por. *Statut Ogólnopolskiego Kolegium Duszpasterzy Akademickich*. R II p. 3; Wywiad z Ks. B. Bartołdem z dnia 27.12.2007 r. [mpps w zbiorach autora]. Obecnie delegatem z Polski jest ks. dr Marek Spyra, diecezjalny duszpasterz akademicki z Katowic – por. M. Spyra: *Duszpasterstwo akademickie w Polsce*. „L'Osservatore Romano”. Wydanie polskie. R. 19: 1998 nr 11 s. 47–49.

³⁷ *Statut Ogólnopolskiego Kolegium Duszpasterzy Akademickich* – por. Statut Duszpasterstwa Akademickiego. W: *Informator Duszpasterstwa Akademickiego w Polsce 1995/1996*. Warszawa 1995 s. 8–17.

lepszej jakościowo obecności duszpasterzy w środowisku akademickim. Warto też pokusić się o wyraźne wyeksponowanie w każdym z większych miast akademickich kilku wiodących ośrodków, które prowadziłyby działalność skierowaną nie tylko do samych studentów, ale także pozostałych członków środowiska akademickiego.

Niezmiernie istotnym jest skorzystanie z polskiego doświadczenia formułowania programów działalności duszpasterstwa akademickiego. Wydaje się, że sposób wypracowany przed 1989 r. może być pewną wskazówką. Obecna propozycja w formie *Akademickiego laboratorium wiary*, chociaż wydaje się ciekawa, to jednak nie wystarcza w formułowaniu programów całościowego działania konkretnych ośrodków duszpasterstwa³⁸. Przeglądając różne propozycje programowe ośrodków duszpasterstwa akademickiego w Polsce, publikowane z okazji rozpoczęcia roku akademickiego, rzuca się w oczy ich różnorodność, która jednakże ujawnia brak jakiejś spójności programowej w działaniu. Niekiedy także można zauważyć brak jakiegokolwiek propozycji programowej, sformułowanej na cały bieżący semestr czy też rok akademicki.

Szczególnym wyzwaniem pozostaje zagadnienie samych duszpasterzy akademickich i ich obecności w środowisku akademickim. Odpowiedź na pytanie o sposób prowadzenia duszpasterstwa przyniesie zarazem odpowiedź na drugie pytanie: jakich duszpasterzy potrzebuje to środowisko? W przeszłości ważną rolę odgrywała nominacja na duszpasterza akademickiego, która była zarezerwowana dla biskupa diecezjalnego. Obecnie nie ma takiego aktu pisemnego nominowania, zatem istnieje wielka dowolność posyłania osób, bez sprawdzenia czy się nadają do pełnienia takiej funkcji. Warto byłoby na nowo określić kryteria, które taka osoba powinna spełniać, aby mogła zostać skierowana do tego rodzaju posługi. W przeszłości była to funkcja zarezerwowana w specjalny sposób dla kapłanów. Przykład innych krajów pokazuje, że dzisiaj posługa duszpasterza na uczelni wymaga coraz bardziej współdziałania kapłana ze wspierającym go państwowym zespołem zaangażowanych wiernych świeckich.

Kończąc tę refleksję można jedynie dopowiedzieć, aby wszystkim osobom decydującym o kształcie polskiego duszpasterstwa akademickiego nie zabrakło odwagi w podjęciu śmiałych decyzji w zreformowaniu zarówno modelu tej posługi, jak i roli duszpasterza akademickiego. Korzystając z doświadczeń przeszłości warto określić nowoczesną wizję posługi środowisku uniwersyteckiemu, czyli studentom i wykładowcom.

³⁸ *Człowiek*. Seria: *Akademickie laboratorium wiary*. Red. serii: Bp M. Jędraszewski. Red. tomu: ks. K. Różański. Poznań 2005 (kolejne tomy: *Wspólnota* – Poznań 2006; *Kultura* – Poznań 2007; *Credo* – Poznań 2008).